

POSTANOWIENIE

30 stycznia 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Dariusz Dończyk (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek (sprawozdawca)

SSN Dariusz Zawistowski

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym 30 stycznia 2024 r. w Warszawie
skargi S. S. o stwierdzenie niezgodności z prawem
prawomocnego postanowienia Sądu Okręgowego w Bydgoszczy
z 18 sierpnia 2020 r., II Ca 1134/19,
wydanego w sprawie z wniosku E. J. (poprzednio E. K.)
z udziałem S. S.
o podział majątku wspólnego,

**stwierdza, że zaskarżone postanowienie Sądu Okręgowego
w Bydgoszczy z 18 sierpnia 2020 r., sygn. akt II Ca 1134/19, jest
niezgodne z prawem w zakresie oddalającym apelację uczestnika
od rozstrzygnięć zawartych w pkt 1 ppkt 1 oraz pkt 2
ppkt 1 i 3 postanowienia Sądu Rejonowego w Bydgoszczy
z 7 listopada 2019 r., sygn. akt II Ns 3923/15.**

(M.K.)

UZASADNIENIE

Sąd Rejonowy w Bydgoszczy postanowieniem z 7 listopada 2019 r., w sprawie z wniosku E. K. z udziałem S. S. o podział majątku wspólnego, ustalił, że w skład tego majątku wchodzi m.in. prawo do kwatery stanowiącej lokal mieszkalny nr [...], położony w budynku przy ul. [...] w B., o wartości 44.400 zł (pkt 1 ppkt 1) i prawo to przyznał na wyłączną własność uczestnikowi (pkt 2 ppkt 1), zasądzając od niego na rzecz wnioskodawczyni tytułem spłaty - uwzględniającej ten składnik majątku wspólnego - kwotę 22 200,00 zł, płatną w terminie trzech miesięcy od dnia uprawomocnienia się orzeczenia z odsetkami za opóźnienie w zapłacie w wysokości odsetek ustawowych (pkt 3) Dokonał również podziału pozostałych składników majątku wspólnego (ruchomości), rozliczył nakłady dokonane przez wnioskodawczynię z majątku wspólnego na majątek osobisty uczestnika, oddalił żądania wnioskodawczyni i uczestnika związane z posiadaniem majątku wspólnego i korzystaniem z niego oraz rozstrzygnął o kosztach postępowania.

Sąd Rejonowy ustalił, że wnioskodawczyni i uczestnik postępowania zawarli związek małżeński [...] 2013 r. Łączył ich ustrój małżeńskiej wspólności majątkowej. Małżeństwo to zostało rozwiązane przez rozwód wyrokiem Sądu Okręgowego z 14 maja 2015 r., który uprawomocnił się 8 lipca 2015 r. Po zawarciu związku małżeńskiego małżonkowie zamieszkali u matki wnioskodawczyni a następnie przenieśli się do lokalu mieszkalnego nr [...], położonego w budynku przy ul. [...] w B.. Lokal ten, stanowiący kwaterę wojskową, został przydzielony uczestnikowi, na czas pełnienia przez niego służby w I., decyzją Dyrektora Oddziału Regionalnego Wojskowej Agencji Mieszkaniowej w B. z 19 listopada 2013 r., nr [...]. Przy ustalaniu powierzchni użytkowej podstawowej przydzielonego lokalu mieszkalnego uwzględniono – obok uczestnika - wnioskodawczynię jako współmałżonka oraz normę przysługującą na przyszłe dziecko. Wnioskodawczyni opuściła ten lokal listopadzie 2014 r., zabierając ze sobą część umeblowania i innych ruchomości stanowiących majątek wspólny. Wartość prawa do kwatery - według stanu na dzień 8 lipca 2015 r. i cen z chwili orzekania o podziale majątku wspólnego - wynosiła 44.400,00 zł.

Sąd Rejonowy, odnosząc do się najbardziej spornej między byłymi małżonkami kwestii przynależności do ich majątku wspólnego prawa do przydzielonej uczestnikowi kwatery wojskowej, wskazał, że na gruncie przepisów

zarówno ustawy z dnia 20 maja 1976 r. o zakwaterowaniu sił zbrojnych (jedn. tekst: Dz. U. z 1992 r. Nr 5 poz. 19 ze zm.), jak ustawy z dnia 22 czerwca 1995 r. o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. z 2016 r. poz. 207 ze zm.; dalej: „u.z.S.Z.R.P.”) w doktrynie i w orzecznictwie przyjęto, że prawo to jest prawem podmiotowym żołnierza zawodowego, któremu kwaterę tę przydzielono, przy czym podmiotem tego prawa jest również współmałżonek żołnierza. Prawo do korzystania z takiej kwatery stanowi zatem składnik majątku wspólnego małżonków (zob. uchwała Sądu Najwyższego z 21 grudnia 2006 r., III CZP 131/06, OSNC 2007, nr 10, poz. 152). Lokal objęty wnioskiem w chwili ustania wspólności majątkowej małżeńskiej łączącej wnioskodawczynię i uczestnika znajdował się w zasobie Skarbu Państwa, pozostawał w zarządzie Wojskowej Agencji Mieszkaniowej (obecnie Agencji Mienia Wojskowego) i był użytkowany przez zainteresowanych na zasadach właściwych dla korzystania z tzw. kwatery stałej. W związku z powyższym stanowił on składnik majątku wspólnego. Wartość tego prawa stanowi – w świetle orzecznictwa Sądu Najwyższego - różnica między wysokością opłat ponoszonych za korzystanie z kwatery a wysokością czynszu najmu lokalu mieszkalnego w warunkach wolnorynkowych (zob. uchwały Sądu Najwyższego z dnia 24 maja 2002 r., III CZP 28/02, OSNC 2002, nr 12, poz. 150 i z 9 maja 2008 roku, sygn. III CZP 33/08, OSNC 2009, nr 6, poz. 86, odnoszące się do wartości prawa najmu lokalu komunalnego, stanowiącego składnik majątku wspólnego małżonków i podlegającego rozliczeniu przy podziale tego majątku). Wartość prawa do kwatery przy ul. [...] w B., przy uwzględnieniu uprawnienia do korzystania z niej w okresie od orzeczenia rozvodu do chwili sporządzenia opinii biegłego sądowego wynosiła - według wyliczeń zawartych w tej opinii - 44.400,00 zł.

Sąd Okręgowy w Bydgoszczy postanowieniem zaskarżonym skargą oddalił apelację uczestnika od postanowienia Sądu Rejonowego, dzieląc w całości ustalenia faktyczne przyjęte za podstawę zaskarżonego orzeczenia i ich ocenę prawną. W szczególności podkreślił, że - zgodnie z poglądem wyrażonym w przywołanej przez Sąd Rejonowy uchwale III CZP 131/06, ugruntowanym obecnie w orzecznictwie (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 26 listopada

2009 r., III CZP 96/09, nie publ.) - prawo do korzystania z osobnej kwatery stałej, przydzielonej decyzją Dyrektora Oddziału Regionalnego Wojskowej Agencji Mieszkaniowej żołnierzowi zawodowemu pozostającemu w związku małżeńskim nie jest prawem niezbywalnym mogącym przysługiwać tylko jednej osobie w rozumieniu art. 33 pkt 5 k.r.o. i jest objęte katalogiem składników majątku osobistego wymienionych w art. 33 k.r.o.; jest ono zatem - w myśl ogólnej reguły wyrażonej w art. 23 § 1 k.r.o. -składnikiem majątku wspólnego małżonków i stanowi przedmiot postępowania o podział tego majątku.

Uczestnik zaskarżył postanowienia Sądu Okręgowego skargą o stwierdzenie niezgodności tego orzeczenia z prawem w zakresie oddalającym apelację co do rozstrzygnięć zawartych w pkt 1 ppkt 1, pkt 2 ppkt 1 oraz pkt 3 postanowienia Sądu Rejonowego. Powołując się na podstawę naruszenia prawa materialnego zarzucił obrazę: art. 41a u.z.S.Z.R.P. w związku z art. 33 pkt 5 k.r.o.; art. 41a ust. 1 pkt 3 i ust. 6 u.z.S.Z.R.P. w związku z art. 31 k.r.o.; art. 33 pkt 5 k.r.o. oraz art. 41a ust. 1 pkt 3 i ust.6 art. 41a u.z.S.Z.R.P. Wniósł o stwierdzenie, że zaskarżone postanowienie Sądu Okręgowego jest niezgodne z art. 41a u.z.s.z.RP, art. 31 i art. 33 pkt 5 k.r.o.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skargą o stwierdzenie niezgodności z prawem postanowienia Sądu Okręgowego zostały objęte rozstrzygnięcia odnoszące się tylko do jednego składnika majątku – prawa do kwatery wojskowej stanowiącej lokal mieszkalny nr [...] przy ulicy [...] w B., przyznanej uczestnikowi decyzją Dyrektora Oddziału Regionalnego Wojskowej Agencji Mieszkaniowej w B. z 19 listopada 2013 r. nr [...] na czas pełnienia służby w I. W toku postępowania o podział majątku wspólnego wnioskodawczyni i uczestnik podważali przynależność tego prawa do majątku ich wspólnego byłych małżonków i kwestia stanowiła główny przedmiot sporu.

Sąd Okręgowy zaaprobował ocenę Sądu pierwszej instancji, że prawo do korzystania z kwatery objętej wnioskiem wchodzi w skład majątku wspólnego wnioskodawczy i uczestnika, podlegającego podziałowi w niniejszym postępowaniu. Podzielił przy tym argumentację przytoczoną w jego uzasadnieniu, odwołując się do stanowiska Sądu Najwyższego wyrażonego w uzasadnieniu

uchwały z 21 grudnia 2006 r., III CZP 131/6; podkreślił, że zostało ono potwierdzone przez Sąd Najwyższy w postanowieniu z 26 listopada 2009 r., III CZP 96/09 (nie publ.).

W wymienionych orzeczeniach uprawnienie do korzystania z kwatery stałej żołnierza i członków jego rodziny, powstałe wskutek wydania decyzji o przydziale w okresie obowiązywania ustawy z dnia 1995 r. o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej w brzmieniu znowelizowanym ustawą z dnia 16 kwietnia 2004 r. o zmianie tej regulacji, zostały uznane za składnik majątku wspólnego. W uzasadnieniu tego stanowiska wskazano, że również po uchyleniu art. 28 u.z.S.Z.R.P. wzmiankowaną ustawą nowelizującą, uprawniającą rozwiedzionych małżonków do zamieszkiwania w zajmowanej kwaterze, rozwiedziona żona żołnierza zawodowego, mieszkająca w lokalu stanowiącym kwaterę stałą, nie może być uznana za osobę zajmującą taki lokal bez tytułu prawnego. Uprawnienie żołnierza do przydzielonej kwatery stałej nie jest bowiem prawem niezbywalnym w rozumieniu art. 33 pkt 5 k.r.o., mogącym przysługiwać tylko jednej osobie. Stanowi ono składnik majątku wspólnego małżonków i podlega postępowaniu o jego podział. Przed dokonaniem tego podziału rozwiedziony małżonek nie może zatem wystąpić do WAM o eksmisję byłego współmałżonka, powołując się na brak po jego stronie tytułu prawnego do zajmowanego lokalu.

Przytoczony pogląd został podtrzymany w późniejszych orzeczeniach Sądu Najwyższego, akcentujących przynależność prawa do korzystania z kwatery do kategorii praw niezbywalnych, wynikającą z uprawnień rozwiedzionego małżonka uregulowanych m.in. przepisami art. 28 i art. 56 (zob. m.in. wyrok: z 4 kwietnia 2012 r., I CSK 8/12, nie publ.; z 23 marca 2017 r., I CSK 353/16, nie publ.; postanowienia: z 21 czerwca 2013 r., I CSK 597/12, nie publ.; z 7 lutego 2013 r., III CZP 120/13, OSNC-ZD 2015, nr 2, poz. 26 oraz uchwała z 16 września 2015 r., III CZP 50/15, OSNC 2016, nr 7-8, poz.87).

Z ustaleń przyjętych za podstawę zaskarżonego postanowienia wynika, że zarówno przydział kwatery na rzecz uczestnika jak i prawomocne rozwiązanie przez rozwód jego małżeństwa z wnioskodawczynią nastąpiły w czasie obowiązywania ustawy o zakwaterowaniu Sił Zbrojnych RP w brzmieniu nadanym

jej ustawą nowelizującą z dnia 22 stycznia 2010 r. (Dz. U. z 2010 r., Nr 28, poz. 143). Nowela ta wprowadziła istotne zmiany w zakresie regulującym sytuację rozwiedzionych małżonków w dodanym art. 41a. Zgodnie z ustępem 1 tego artykułu, w przypadku prawomocnego rozwiązania przez rozwód małżeństwa żołnierza zawodowego posiadającego dziecko i zajmującego lokal mieszkalny, dyrektor oddziału regionalnego Agencji Mienia Wojskowego, właściwy ze względu na położenie lokalu zajmowanego wspólnie przez żołnierza zawodowego i jego małżonka, dokonuje rozkwaterowania byłych małżonków w ten sposób, że uchyla decyzję o przydziale lokalu i:

1. żołnierzowi zawodowemu wydaje decyzję o przydziale lokalu mieszkalnego z uwzględnieniem norm powierzchni przysługujących mu w dniu uprawomocnienia się wyroku orzekającego rozwód;
2. z byłym małżonkiem żołnierza zawodowego wychowującym dziecko, który nie posiada tytułu prawnego do zajmowania innego lokalu mieszkalnego lub budynku mieszkalnego jednorodzinnego i nie jest uprawniony do lokalu mieszkalnego lub budynku mieszkalnego jednorodzinnego na podstawie odrębnych przepisów, zawiera na czas oznaczony umowę najmu lokalu mieszkalnego;
3. byłego małżonka żołnierza zawodowego niewychowującego dziecka wzywa do opróżnienia lokalu mieszkalnego, bez konieczności zapewnienia lokalu ze strony Agencji, stosując odpowiednio przepisy art. 41 ust. 4-7.

W przypadku zaś rozvodu żołnierza zawodowego nieposiadającego dzieci, dyrektor oddziału regionalnego uchyla decyzję o przydziale lokalu mieszkalnego żołnierzowi zawodowemu i przydziela lokal odpowiadający normom powierzchni przysługującym mu w dniu uprawomocnienia się wyroku orzekającego rozwód. Były małżonek jest obowiązany w terminie trzydziestu dni od dnia uprawomocnienia się wyroku orzekającego rozwód opróżnić lokal mieszkalny, bez konieczności zapewnienia lokalu ze strony Agencji, z zastrzeżeniem art. 45 ust. 3 pkt 1 oraz 3-5 (art. 41a ust.6 u.z.S.Z.R.P.).

Z przytoczonych unormowań wynika, że sytuacja małżonka żołnierza zawodowego nie posiadającego dzieci po orzeczeniu rozvodu została uregulowana w sposób szczególny, gdyż w takim przypadku traci on tytuł do zajmowanego

dotychczas lokalu i zobowiązany jest go opróżnić bez prawa do zapewnienia mu innego lokalu.

W orzecznictwie przyjmuje się, że oceny przynależności określonego składnika majątkowego do masy majątkowej podlegającej podziałowi w sprawie o podział majątku wspólnego dokonuje się według stanu prawnego obowiązującego w dacie nabycia prawa do niego przez któregoś z małżonków oraz w świetle stanu prawnego obowiązującego w dniu uprawomocnienia się wyroku rozwodowego (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 7 lutego 2014 r., III CZP 120/13). W skład majątku wspólnego podlegającego podziałowi wchodzi składniki majątkowe istniejące w nim w chwili ustania wspólności i znajdujące się w nim jeszcze faktycznie w chwili dokonywania podziału. W postępowaniu objętym skargą istotne było zatem nie tylko ustalenie, czy wnioskodawczyni przysługiwało uprawnienie do korzystania z kwatery, na które powołała się we wniosku, ale również dokonanie oceny, czy wskutek pewnych zdarzeń uprawnienia tego nie utraciła. Sąd Okręgowy nie dostrzegł konieczności rozważenia tej ostatniej kwestii, naruszając w sposób oczywisty art. 41a ust. 1 pkt 3 i ust. 6 u.z.S.Z.R.P. i wydając orzeczenie niezgodne z tymi przepisami.

Z ustaleń dokonanych przez Sąd Okręgowy wynika, że wnioskodawczyni wyprowadziła się z kwatery stanowiącej lokal nr [...] przy ulicy [...] w B. około siedem miesięcy przed uprawomocnieniem się wyroku rozwodowego a uczestnik utracił prawo do tej kwatery przed wydaniem przez ten Sąd zaskarżonego postanowienia. Potwierdzają to przedstawione przez niego w postępowaniu skargowym decyzje o przydzieleniu mu w związku z tym kwatery o powierzchni odpowiadającej normom stosownym do stanu z chwili uprawomocnienia się wyroku rozwodowego. Prawo do korzystania z kwatery objętej żądaniem uczestniczki nie wchodziło zatem w skład majątku wspólnego podlegającego podziałowi. Nie ma bowiem podstaw do uznania, że zostało ono utracone lub zbyte wskutek bezpodstawnych działań uczestnika. Orzeczenie Sądu Okręgowego aprobowujące uznanie tego prawa za składnik majątku wspólnego podlegającego podziałowi i zasądzenie z tego tytułu spłaty na rzecz wnioskodawczyni (oddalające apelację uczestnika w zakresie rozstrzygnięć Sądu pierwszej instancji objętych pkt 1 ppkt 1, pkt 2 ppkt 1 oraz pkt 3), jest niewątpliwie niezgodne również z art. 31 k.o. W

konsekwencji uczestnik, na rzecz którego nie nastąpiło żadne przysporzenie kosztem majątku wspólnego, został bezzasadnie obciążany obowiązkiem spłaty na rzecz wnioskodawcy.

Na marginesie należy zauważyć, że nie było żadnych podstaw do „przyznania prawa do kwatery na wyłączną własność” uczestnikowi postępowania. Przydział kwatery należy do wyłącznej kompetencji dyrektora właściwego oddziału regionalnego (art. 24 u.z.S.Z.R.P.); nie prowadzi on do nabycia własności kwatery, ale uprawnienia do jej używania.

Z tych względów Sąd Najwyższy na podstawie art. 424¹¹ § 2 k.p.c. orzekł, jak w sentencji.

[SOP]

[ms]